

VÖRDLUSTULEMUSTE HINDAMINE JA JÄRELDUSTE TEGEMINE ISIKU IDENTIFITSEERIMISEL NAHA PAPILLAARKURRUSTIKU JÄLGEDE JÄRGI

Oigustead. kand. H. Lindmäe
Kriminaalõiguse ja -protsessi kateeder

I. Daktüloskoopiaeksperti uurimistegevuse eesmärgiks on tavaliselt arvamuse kui uue kohtuliku tõendi saamine samasuse esinemise või selle puudumise kohta. Arvamuses esitatavad faktilised andmed ei ilmne aga vahetult võrdlusuurimisel väljaselgitatud kokkulangevatest või lahkuminevatest tunnustest. Kuna need andmed ei ole ilmsed, kõigile tajutavad, on neid võimalik ainult tuletada võrdlusuurimisel kogutud informatsioonist daktüloskoopilistele eriteadmistele rajaneva järeldusena.

Järelduse tegemine eeldab nii lahkuminevate kui ka kokkulangevate papillaarkurrustiku tunnuste hindamist eesmärgiga selgitada, milline on nende osa papillaarkurrustiku eristamisel või individualiseerimisel.

Tunnuste hindamist alustatakse lahkuminekutest. Siin selgitatakse, kas need lahkuminekud seletuvad erinevustega kuriteojälje ja võrdlusjälje kujunemistingimustes ja -mehhanismis või mitte. Kui daktüloskoopiaekspert on veendunud, et tegemist ei ole siseviste, samasuse raamides esinevate lahkuminekutega, teeb ta järelduse samasuse puudumise kohta. Nõukogude kriminalistikaalases kirjanduses on avaldatud erinevaid seisukohti samasuse eitamise aluste kohta. Nii märgib A. I. Vinberg, et ekspert peab tõendama lahkuminevate tunnuste kogumi (minu sõrendus — H. L.) olemasolu ka järelduse tegemisel samasuse puudumisest.¹ Sellest järeldub, et erinevussuhete tuvastamisel on vaja hinnata lahkuminevate papillaarkurrustiku tunnuste kogumit.

Seevastu eitab A. R. Šljahhov lahkuminevate tunnuste kogumi kasutamise vajalikkust samasuse puudumise tõendamisel. Nii võib

¹ А. И. Винберг. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе. М., 1956, стр. 100.

tema arvates teha järelduse samasuse puudumise kohta 1—2 olulise lahkumineva tunnuse väljaselgitamisel.²

Daktüloskoopilise ekspertiisi praktika ei kinnita mõlema autori kategoorilises vormis esitatud seisukohtade õigsust. Nii piisab samasuse puudumise kohta järelduse tegemiseks mõnikord ilmse lahkumineku väljaselgitamisest papillaarkurrustiku tüübis või liigis. Näiteks sellisel juhul, kui kuriteojäljes on kujunenud keerd-kurrustik, kontrollitava isiku võrdlusjälgedes aga kaar- või silmuskurrustik, piisab ühest välise lahkuminekuna hinnatud tunnusest, et tõdeda samasuse puudumist.

Samuti on mõnikord võimalik tuvastada samasuse puudumist üksiku lahkumineva liigitunnuse alusel ka siis, kui ilmneb tüübi kokkulangemine. Nii võib olla välistamisel aluseks asjaolu, et otsitava ja kontrollitava identifitseeritava isiku lihtsate silmuskurrustikega sõrmedel on delta ja kurrustiku keskpunkti vahel erinev arv papillaarkurrustiku või -kurru detaile.

Üksik lahkuminev liigitunnus ei saa aga olla küllaldaseks aluseks samasussuhte eitamisele siis, kui ta võib seletuda kas papillaarkurrustiku vigastusega või kuriteojälje ja võrdlusjälje erineva kujunemismehhanismi ja tingimustega. Seetõttu on vaja pöörata tähelepanu lahkumineku hindamisel ka papillaarkurrustiku või -kurru detailidele. Valides erinevussuhte tõendamiseks mingisuguse detaili, arvestatakse ka selle detaili asetust papillaarkurrustikus. Detaili asetuse on aga samuti papillaarkurrustiku tunnuseks, mis seob valitud detaili papillaarkurrustiku üldehituses teatavasse süsteemi. Seega moodustub tunnuste kogum, mis on aluseks järelduse tegemisel samasuse puudumise kohta.

Et sellise järelduse tegemiseks piisab ainult ühest või mõnest lahkuminevast tunnusest, on tunnuste hindamise alustamine lahkuminekutest kõige vähem aeganõudev moodus ekspertiisiülesande lahendamisel. Juhul kui daktüloskoopiaekspert alustab aga tunnuste hindamist kokkulangemistest, võib tehtud töö osutada üleliigseks tingimustes, kus kokkulangevuste kõrval esinevad lahkuminekud ei seletu erinevustega jälgede kujunemismehhanismis ja -tingimustes.

Kui aga ekspert ei suuda tunnuste hindamisel seletada lahkuminekuid nende asjaoludega või ei saa kinnitada, et tegemist on erinevate isikute papillaarkurrustiku tunnustega, ei ole tal võimalik teha järeldust samasuse esinemise ega selle puudumise kohta.

2. Lahkuminevate tunnuste puudumise või selliste lahkuminekute esinemisel, mis on seletatavad erinevustega jälgede kujunemismehhanismis ja -tingimustes, alustab daktüloskoopiaekspert kokkulangevate tunnuste hindamist.

² А. Р. Шляхов. Организация и производство криминалистической экспертизы в СССР. — «Теория и практика криминалистической экспертизы», сб. 9—10. М., 1962, стр. 175.

Kokkulangevate tunnuste hindamisel on eesmärgiks kõigepealt selgitada, milline on iga üksiku tunnuse osa papillaarkurrustiku individualiseerimisel. Ei «tõde realiseerub ainult nähtuste üksikute külgede kogusummas»³, on vaja üksikute tunnuste hindamise kõrval hinnata neid ka kogumis.

Selline tunnuste hindamine toimub tavaliselt ekspertiispraktikas omandatud subjektiivsete kogemuste alusel, lähtudes siseveendumusest. Tunnuste subjektiivse hindamise alusel kujuneb siseveendumus, et kogum, mille moodustavad võrdlusuurimisel väljaselgitatud konkreetset kokkulangevad tunnused, on kordumatu mõne teise isiku papillaarkurrustikus. Kuna praktilised kogemused omandatakse teoreetiliste teadmiste pinnal, on tunnuste hindamisel rakendatava subjektiivse meetodi väljakujunemisel oluline koht ka eksperdi teoreetilisel ettevalmistamisel. Samuti on tunnuste sellisel hindamisel suur osa eksperdi isiklikel omadustel, nagu tähelepanul ja mälu mahul, samuti otsustusvõimel.

Ekspertiispraktikas omandatud vaist tunnuste hindamisel ei ole aga püsiva iseloomuga. Nii ilmneb sageli eksperdi töös, kellel puudub pidev praktika daktüloskoopiliste ekspertiiside tegemisel, teatud ebakindlus tunnuste hindamisel. See avaldub näiteks püüdes lülitada kokkulangevate tunnuste kogumisse võimalikult rohkem tunnuseid selleks, et veenduda saadud kogumi individuaalsuses. Nii esineb praktikas juhte, et daktüloskoopiaekspertil kujuneb siseveendumus isiku samasusest alles siis, kui kokkulangevate tunnuste kogum hõlmab enam kui kahtkümmend papillaarkurrustiku tunnust. Seejuures on mõnikord lülitatud sellesse kogumisse kõik kuriteojäljes kujunenud papillaarkurrustiku või -kurru detailid.

Ka Eesti NSV ekspertiispraktika analüüsimisest nähtub, et isiku identifitseerimisel sõrmejälje järgi vajatakse üldreeglina väga ulatuslikku informatsiooni. Nii esineb küllaltki harva juhte, et kokkulangevate tunnuste kogumisse kuulub vähem kui 10 papillaarkurrustiku või -kurru detaili. Sellest järeldub, et neid kuriteojälgi, mis sisaldavad papillaarkurrustiku ehituse kohta väiksemamahulist informatsiooni, ei kasutata identifitseerivate objektidena. Naha papillaarkurrustiku tunnuste kvantitatiivse külje rõhutamine on mõnikord tingitud ka sellest, et daktüloskoopiaekspert arvestab välismaises, samuti varem as nookogude kriminalistikaalases kirjanduses avaldatud seisukohti, et isiku samasuse kohta veenva, kategoorilises vormis järelduse tegemiseks on vajalik vähemalt 12 detaili kokkulangemine.⁴

Seevastu kasutatakse mõnikord teiste liiduvabariikide eksper-

³ V I. Lenin. Teosed, 38, kd., lk. 183.

⁴ Harold I. E. Gesell. Fingerprints. Elements of Police Science. Chicago, 1942, p. 169; Настольная книга следователя, М., 1949, стр. 541.

tiisipraktikas järelduse tegemisel isiku samasusest ka tunduvalt väiksemat kokkulangevate tunnuste kogumit.⁵

Selline tunnuste subjektiivne hindamine võib viia ka sisuliselt ebaõigetele järeldustele. Nii avaldub daktüloskoopiaeksperti eba-kindlus tunnuste hindamisel ka selles, et ta teeb tunnuste kogumi alusel, mis täielikult individualiseerib samasussuhte subjekti papillaarkurrustikku, järelduse ainult isiku grupilisest kuuluvusest. Et subjektiivsete faktorite osa papillaarkurrustiku tunnuste ja nende kogumi hindamisel on väga suur, on vaja identifitseerimisprotsessis rakendada objektiivseid, teaduslikult põhistatud tunnuste hindamise kriteeriume. Siit tulenebki vajadus kasutada isiku identifitseerimisel tõenäosusteooria ja matemaatilise statistika meetodeid. Nende meetodite kasutamine aitab vältida subjektiivsete tegurite mõju arvamuse kujundamisel.

Selleks, et hinnata objektiivselt üksikute tunnuste ja nende kogumi osa papillaarkurrustiku individualiseerimisel, lähtutakse tunnuste suhtelisest esinemissagedusest. Seega määrab tunnuste ja nende kogumi identifikaatsioonilise väärtuse (I_i) üksikute tunnuste esinemissagedus e. nende tõenäosus ($P_i = \frac{m}{n}$).

Tõenäosusteoorias väljendatakse informatsiooni hulka, mis sisaldub tunnuses ning moodustab tunnuse identifikaatsioonilise väärtuse, logaritmidest. Tunnuste hindamisel kriminalistikaliste ekspertiiside tegemisel kasutatakse aga kümnendlogaritme.

Seejuures esitatakse üksiku tunnuse identifikaatsioonilist väärtust järgmiselt: $I_i = \log \frac{1}{P_i}$ e. $I_i = -\log P_i$.⁶

Eeltoodust lähtudes määrataksegi kindlaks papillaarkurrustiku iga tunnuse identifikaatsiooniline väärtus, tema osa papillaarkurrustiku individualiseerimisel (vt. tabel 1).

Selleks aga, et selgitada, kas daktüloskoopiaeksperti poolt väljaselgitatud papillaarkurrustiku kokkuvate tunnuste kogum on küllaldane samasussuhte subjekti tuvastamiseks, tuleb lähtuda tõenäosusteoorias kasutatavast identifitseerimise matemaatilisest tingimusest. Seda identifitseerimise matemaatilist tingimust esitatakse valemiga: $I^{(n)} = \sum_{i=1}^n I_i \geq \log N + \log \alpha$, milles $I^{(n)}$ tähistab tunnuste kogumis sisalduva informatsiooni mahtu e. tema identifi-

⁵ Е. И. Зуев. Методика экспертной оценки идентификационных признаков при производстве дактилоскопических исследований. — «Труды Научно-исследовательского Института Милиции МВД РСФСР», № 4, М., 1966, стр. 13.

⁶ З. И. Кирсанов. Использование теории вероятностей и математической статистики в идентификации. Применение теории вероятностей и математической статистики в судебной экспертизе. Материалы научной конференции, состоявшейся 5—6 июня 1963 г. М., 1964, стр. 12.

katsioonilist väärtust. $\sum_{i=1}^n I_i$ — aga kogumisse kuuluvate üksikute tunnuste identifitseerimise väärtuste summat.

Identifitseerimisprotsessi matemaatiline valem määrab informatsiooni mahu, mis on vajalik samasussuhte subjekti tuvastamiseks, arvestades nende isikute kogumit (N). kelle hulgast tuleb kuriteojälje jätnud isikut otsida.⁷

Selleks aga, et praktiliselt välistada võimalust papillaarkurrustiku tunnuste teatud kogumi kordumiseks mõnes teises papillaarkurrustikus, lähtutakse siin väga kõrgest usalduskriteeriumist (α). Et kirjaekspertiisi tegemisel on valitud selleks kriteeriumiks 0,00005, tuleks seda kasutada ka daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel.⁸

Eeldades, et samasussuhte subjekti otsitakse näiteks 200 miljoni isiku hulgast, tuleb usalduskriteeriumi $\alpha=0,00005$ juures papillaarkurrustiku tunnuste kogumi identifitseerimise väärtus tuleb järgmiselt:

$$I^{(n)} = \sum_{i=1}^n I_i \geq \log 200\,000\,000 + \log 0,00005;$$

$$I^{(n)} = \sum_{i=1}^n I_i \geq 8,3 - 4,3;$$

$$I^{(n)} = \sum_{i=1}^n I_i \geq 4,0.$$

Seega peab identifitseerimise matemaatilist tingimust silmas pidades papillaarkurrustiku tunnuste kogumi identifitseerimise väärtus olema suurem või vähemalt võrdne 4,0-ga.

3. Seejuures tuleb märkida, et ekspertiisipraktikas esineb juhte, kus kuriteojälje jätnud isiku samasuse tõestamisel lülitatakse kokkulangevate tunnuste kogumisse ainult papillaarkurrustiku ja -kurru detaile. Tüübi- ja liigitunnuseid sellises kogumis ei esitata. Sellist tunnuste kogumi moodustamist peab õigeks ka B. I. Ševtšenko, kes märgib, et isiku identifitseerimiseks on vajalik papillaarkurrustiku eritunnuste kokkumine.⁹

Samasuguseid seisukohti on avaldanud ka mõned autorid, kes käsitlevad matemaatiliste meetodite rakendamist võrdlustulemuste hindamisel. Nii märgib näiteks P. G. Orlov, et isiku identifitseerimiseks

⁷ З. И. Кирсанов. Математические методы исследования в криминалистике. Вопросы кибернетики и право. М., 1967, стр. 217.

⁸ З. И. Кирсанов. Использование теории вероятностей и математической статистики в идентификации. Применение теории вероятностей и математической статистики в судебной экспертизе. Материалы научной конференции, состоявшейся 5—6 июня 1963 г. М., 1964, стр. 18.

⁹ Криминалистика, изд. Московского университета. М., 1963, стр. 128.

Papillaarkurrustiku ja -kurru detailide suhteline esinemissagedus ja identifikaatsiooniline väärtus *

Jrk. nr.	Papillaarkurrustiku ja -kurru detailid	Suhteline esinemissagedus	Tunnuste identifikaatsiooniline väärtus	
1.	Papillaarkurru algus	20,93	0,70	
2.	Papillaarkurru lõpp	20,85	0,68	
3.	Papillaarkurru hargnemine	8,97	1,05	
4.	Papillaarkurdude liitumine	7,48	1,13	
5.	Papillaarpunkt	7,27	1,14	
6.	Papillaarlooge	3,33	1,48	
7.	Papillaarkäänd	1,34	1,87	
8.	Papillaarkurdude lõikumine	0,07	3,15	
9.	Lõik	kuni 1,5 mm	5,24	1,28
		1,5—3 mm	3,52	1,45
		3—5 mm	3,15	1,50
		5—8 mm	2,53	1,60
		8—10 mm	1,26	1,90
10.	Saareke	kuni 1,5 mm	1,55	1,81
		1,5—3 mm	0,99	2,00
		3—5 mm	0,75	2,12
		5—8 mm	0,29	2,54
		8—10 mm	0,18	2,74
11.	Haak	kuni 1,5 mm	1,31	1,88
		1,5—3 mm	1,10	1,95
		3—5 mm	1,12	1,95
		5—8 mm	0,69	2,16
		8—10 mm	0,26	2,58
12.	Vastu- haak	kuni 1,5 mm	1,12	1,95
		1,5—3 mm	1,04	1,98
		3—5 mm	0,92	2,04
		5—8 mm	0,58	2,24
		8—10 mm	0,22	2,66
13.	Sillake	kuni 1,5 mm	0,26	2,58
		1,5—3 mm	0,24	2,62
		3—5 mm	0,22	2,66
		5—8 mm	0,08	3,20
		8—10 mm	0,06	3,22
14.	Vastu- sillake	kuni 1,5 mm	0,32	2,49
		1,5—3 mm	0,30	2,52
		3—5 mm	0,29	2,54
		5—8 mm	0,11	2,96
		8—10 mm	0,06	3,22

Kokku: 100,00

* Tabelis antud suhtelise esinemissageduse andmed on esitatud 200 inimese sõrmeotste papillaarkurrustiku ehituse uurimistulemuste alusel (vt. H. Lindmäe. Isiku identifitseerimine naha papillaarkurrustiku jälgede järgi. Väitekirj õigusteaduse kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tartu, 1967, lk. 74 jj.

rimisel tuleb kasutada kokkulangevate tunnuste kogumit, mille moodustavad vähemalt seitse suure esinemissagedusega papillaarkurrustiku iseärasust. Seega arvestab ta ainult papillaarkurrustiku ja -kurru detailide identifikaatsioonilist väärtust. Soo ja liigitunnuste osale isiku grupilise kuuluvuse määramisel ja nende gruppide mahu kitsendamisel seejuures tähelepanu ei pöörata.¹⁰

Selline käsitus ei ole kooskõlas dialektilise materialismi põhimõtetega. Üksik ja eriline ei eksisteeri teisiti kui seoses üldisega. Lülitades aga kokkuvate tunnuste kogumisse ainult papillaarkurrustiku ja -kurru detaile, kaob sellises käsitluses seos nähtuse üksikute külgede vahel ning jääb avamata selle nähtuse olemus. Samuti võib sellest ekslikult järeldada, et papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnustel puudub identifikaatsiooniline väärtus.

Tüübi- ja liigitunnused on aluseks isikute gruppide moodustamisele, kuhu kuulub ka kuriteojälje jätnud isik. Mida väiksem on seejuures nende tunnuste esinemissagedus, seda kitsama grupi hulgast tuleb otsida samasussuhete subjekti. Mida kitsam on aga tüübi- ja liigitunnuste alusel moodustatud isikute grupp, seda lähem on tee otsitava identifitseeritava isiku juurde. Järelikult võib sellisel juhul lülitada tüübi- ja liigitunnuste kõrval kokkuvate tunnuste kogumisse vähem papillaarkurrustiku ja -kurru detaile.

Seega mõjustavad tüübi- ja liigitunnuste esinemine identifikaatsioonilises kogumis otseselt selle kogumi kvalitatiivset ja kvantitatiivset külge.

Järelikult peab olema isiku identifitseerimisel sõrmejälje järgi, milles ei ole kujunenud papillaarkurrustiku tüübi ja liigitunnuseid, tunnuste kogumis arvuliselt rohkem papillaarkurrustiku ja -kurru detaile. Kui aga kuriteojäljes on kajastunud ka tüübi- ja liigitunnused, piisab individuaalse kogumi moodustamiseks nende tunnuste kõrval väiksemast detailide arvust.¹¹

Kuna papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnused mõjustavad identifikaatsioonilise kogumi mahtu, on nende lülitamine sellesse kogumisse vajalik.

4. Juhul kui papillaarkurrustiku kokkulangevate tunnuste hindamisel, lähtudes identifitseerimise matemaatilisest kriteeriumist, ilmneb, et kogumi identifikaatsiooniline väärtus on väiksem kui $\log N + \log \alpha$, saab daktüloskoopiaekspert teha järelduse ainult isiku grupilisest kuuluvusest. Kriminalistikaalases kirjanduses on

¹⁰ П. Г. Орлов. Статистический метод оценки идентификационных признаков в дактилоскопической экспертизе. Применение теории вероятностей и математической статистики в судебной экспертизе. Материалы научной конференции, состоявшейся 5—6 июня 1963 г., М., 1964, стр. 31.

¹¹ E. Steinwender. Der daktyloskopische Identitätsnachweis. — «Kriminalistik», Heft 5. Hamburg, 1958, S. 97; Edmond Locard. Die Kriminaluntersuchung und ihre wissenschaftlichen Methoden. Berlin, 1930, S. 103.

avaldatud arvamust, et grupilise kuuluvuse kindlaksmääramine toimub ainult objekti tüübi- ja liigitunnuste alusel.¹²

Selline seisukoht ei ole aga veenev. Eeldades, et isikute grupi tuvastamisel, kuhu kuulub ka kuriteojälje jätnud isik, võivad olla aluseks ainult papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnused, jääb avamata grupilise kuuluvuse ja individuaalse identsuse ühtsus, dialektiline seos üldise, erilise ja üksiku vahel.

Seetõttu ei toimu grupi mahu kitsendamine üksi tüübi- ja liigitunnuste kaudu, vaid jätkub ka siis, kui kokkuvatele papillaarkurrustiku üldtunnustele lisandub teisi üld-, eri- ja üksiktunnuseid.

Nii tuvastab näiteks daktüloskoopiaekspert võrdlusuurimisel, et kuriteojälje ja võrdlusjälj on jäetud sõrmega, millel on päripäeva keerduv spiraalne keerdkurrustik. Sellejuures esineb papillaarkurrustiku keskosas näiteks kolm papillaarkurru algust ja lõppu. Siin ei ole meie arvates õige väita, et isikute grupp, mis hõlmab ka kuriteojälje jätnud isikut, oleks määratletud ainult papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnustega. Tegelikult on eksperdi poolt tuvastatud grupp tunduvalt kitsam. Sellesse gruppi ei kuulu mitte kõik isikud, kelle sõrmedel esineb päripäeva keerduv spiraalne keerdkurrustik, vaid ainult need, kelle papillaarkurrustiku keskosas esineb vastav detailide kombinatsioon.

Eeltoodust järeldub, et kokkuvate tunnuste arvu kvantitatiivne suurenemine ja sellele kaasnev tunnuste kogumi identifitseerimisele väärtuse kvalitatiivne kasv viib grupi mahu pidevale kitsendamisele kuni konkreetse isikuni. Seega toimub individuaalse identsuse tuvastamine oma mahult kitsenevate gruppide väljaselgitamise teel. Grupi mahu piiramisel kasutatakse aga nii papillaarkurrustiku üld-, eri- kui ka üksiktunnuseid.

Juhul kui kokkulangevate üld-, eri- ja üksiktunnuste hindamisel ilmneb, et nad ei moodusta oma kogumis küllaldast alust kategoorilise järelduse tegemiseks, jäävad daktüloskoopiaeksperti arvamuses esitatud faktilised andmed alati grupilise kuuluvuse raamidesse.

5. Isikute grupi identsus tuvastatakse kategoorilises vormis. Selline eksperdi arvamus sisaldab faktilisi andmeid isikute suurema või väiksema grupi kohta, millesse kuulub ka kuriteojälje jätnud isik. Seetõttu on daktüloskoopiaeksperti järeldus isiku grupilise kuuluvuse kohta ka kohtulikult tõendiks. Mida väiksem on sellejuures eksperdi poolt tuvastatud isikute grupp, seda suurem on selle järelduse tõenduslik tähendus. Samas tuleb aga silmas pidada seda, et ekspertiisiülesandeks on siin küsimus kontrollitava isiku samasuse esinemise või puudumise kohta. Seetõttu on isiku grupilise kuuluvuse kindlaksmääramine ainult selle küsimuse poolik lahendus. Seoses sellega püütaksegi ekspertiisipraktikas isiku gru-

¹² Криминалистика. М., 1966, стр. 72; Криминалистика, Изд. Московского университета, М., 1963, стр. 52.

pilise kuuluvuse väljaselgitamist asendada kontrollitava isiku kohta tõenäolises vormis tehtud järeldusega.

Kuid kontrollitava isiku samasus on ainult siis tõenäollik, kui daktüloskoopiaekspert on tuvastanud selle isiku kuuluvuse kitsasse isikute gruppi. Sellepärast on isiku samasuse kohta problemaatilise otsuse tegemiseks vajalik kokkulangevate papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnuste kõrval ka papillaarkurrustiku ja -kurru detailide kokkulangemine, mis aga oma kogumis ei võimalda veel individuaalse identsuse tuvastamist. Järelikult ei ole õige teha järeldusi kuriteojälje jätnud isiku kohta tõenäolises vormis siis, kui võrdlusuurimisel on välja selgitatud ainult tüübi- ja liigitunnuste kokkulangemine.¹³ Sellisel juhul on isikute ring, kelle hulka kuulub kuriteojälje jätnud isik, veel niivõrd lai, et kontrollitava isiku identsus ei saa olla küllalt tõenäollik.

Küll on aga mõnikord põhjendatud ainult papillaarkurrustiku tüübi- ja liigitunnuste alusel problemaatilise otsustuse tegemine siis, kui tegemist on üksiku kuriteojälje asemel liitse identifitseeriva objektiga. Sellisel juhul on võimalik mitme sõrme papillaarkurrustiku üldhituse kohta saadud andmete alusel piirata isikute ringi niivõrd, et kuriteojälgede jätmine kontrollitava isiku poolt on tõenäoline.

6. Et daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel on tavaliselt eesmärgiks saada kohtulikku tõendit kontrollitava isiku samasuse esinemise või selle puudumise kohta, tuleb selgitada, kas ka tõenäolises vormis antud arvamust on võimalik kasutada kohtuliku tõendina tõendamisele kuuluvate asjaolude väljaselgitamisel.

Siinjuures märgivad V. J. Koldin ja I. L. Petruhhin, et problemaatilise järelduse tõendusliku osa määravad kokkulangevate tunnuste kvaliteet ja kvantiteet. Need tunnused ongi tõenditeks samasuse esinemise kohta.¹⁴

Esitatud seisukohaga ei saa meie arvates nõustuda.

Vastavalt «Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeksi» §-le 48 on kohtulikuks tõendiks eksperdi arvamus. Seega tuleb tõendina käsitleda ainult daktüloskoopiaekspertiisi järeldust, mitte aga selle järelduse tegemisel aluseks olnud üksikuid kokkulangevaid või lahku minevaid tunnuseid. Kuna need üksikud tunnused on ainult materjaliks arvamuse kujundamisele, ei ole õige neid vaadelda tõenditena samasuse esinemise või puudumise kohta.

Sisuliselt jääb tõenäolises vormis tehtud järeldus ainult oletuseks, mis on esitatud eksperdi arvamuses kontrollitava isiku kohta. Kuna kuriteojäljest saadav informatsioon ei ole küllaldane selle

¹³ А. Р. Шляхов. Осунд. теос, lk. 203.

¹⁴ В. Я. Колдин. Судебная идентификация как доказывание тождества. — «Вопросы криминалистики», № 6—7, М., 1962, стр. 29; И. Л. Петухин. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. М., 1964, стр. 107.

oletuse lähemaks kontrollimiseks ja tõendamiseks, ei sisalda tõenäolises vormis antud arvamus faktilisi andmeid samasuse esinemise või selle puudumise kohta. Seega ei ole õige ka sellist arvamust lugeda kohtulikuks tõendiks.

Seoses sellega on mõned nõukogude protsessualistid ja kiriminalistid, nagu B. L. Zotov, V. S. Mitritšev, V. A. Prituzova, S. V. Borodin, A. J. Pališvili jt.¹⁵ asunud seisukohale, et eksperdi arvamus tuleb alati esitada kategoorilise otsustusena. Seejuures peaks daktüloskoopiaekspert problemaatilise otsustuse tegemisel keelduma arvamuse andmisest.

Samuti märgib ka saksa kiriminalist E. Steinwender, et daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel ei ole lubatud problemaatilist otsustust sisaldavaid arvamus. Juhul kui ekspert ei saa anda 100%-liselt kategoorilist arvamust, loetakse kuriteojälg mittekasutatavaks isiku identifitseerimise eesmärkidel.¹⁶

Esitatud lahenduses ei peeta aga silmas asjaolu, et kriminaal-asja uurimisel on vaja kasutada ka neid andmeid, millest lähtudes on võimalik suunata uurimise käiku. Selliseid uurijat orienteerivaid andmeid sisaldab ka problemaatiline otsustus. Seoses sellega võib tõenäolises vormis esitatud daktüloskoopiaeksperti arvamuse olla aluseks uurimisversioonide kujundamisele. Seetõttu ei ole põhjendatud ka problemaatiliste otsustuste tegemise keelamine daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel.

Et tõendamisele kuuluvate asjaolude väljaselgitamisel on kohtulikeks tõenditeks daktüloskoopiaeksperti poolt kategoorilises vormis tehtud järeldused, ei ole meie arvates õige praktika, kus ekspert esitab oma järelduse ainult problemaatilise otsustusena. Sellisel järeldusel ei oleks tõendamise seisukohalt mingisugust tähtsust. Seoses sellega peaks daktüloskoopiaekspert tegema eelnevalt alati järelduse ka isikute kitsast grupist, kuhu kuulub kuriteojälje jätnud isik. Kategoorilise ja problemaatilise otsustuse seostamine põhineb sellel, et tõenäolises vormis tehtud järeldus ei saa esineda ilma grupilise kuuluvuse kindlakstegemiseta. Kuna kohtuliku tõendi sisuks on ka kategoorilises vormis esitatud andmed isiku grupilisest kuuluvusest, siis on sellisel järelduste tegemise vormil oluline tähtsus tõendamise seisukohalt.

Kuid grupilise kuuluvuse väljaselgitamine on ekspertiisiülesande poolikuks lahenduseks. Ta ei anna veel kohtulikku tõendit samasussuhete subjektiks oleva konkreetse isiku kohta. Sellepärast

¹⁵ Б. Л. Зотов. Заключение экспертизы в вероятной форме недопустимы. — «Социалистическая законность», 1955, № 4, стр. 66; В. С. Митричев. Форма заключения эксперта. — «Социалистическая законность», 1957, № 5, стр. 51; В. А. Пригузова. Заключение эксперта как доказательство в уголовном процессе. М., 1959, стр. 113; С. В. Бородин, А. Я. Палишвили. Значение категорических и вероятных заключений экспертизы для расследования и рассмотрения уголовных дел. — «Правоведение», 1962, № 4, стр. 96.

¹⁶ E. Steinwender. Osund. teos, lk. 186.

on järelduse tegemine isiku grupilisest kuuluvusest ja kuriteojälje tõenäolikkust jätmisest selle isiku poolt ainult siis õigustatud, kui kuriteojälje jätnud isikut ei ole võimalik välja selgitada kokkulangevate tunnuste kogumi puudulikkuse tõttu.

Daktüloskoopilise ekspertiisi praktikas esineb aga juhte, et problemaatilise otsustuse tegemine ei põhine objektiivsetel asjaoludel.

Nii tehakse mõnikord isiku samasuse kohta järeldus tõenäolikus vormis ka siis, kui kuriteojäljes ja võrdlusjäljes kajastunud kokkulangevate tunnuste kogum individualiseerib täielikult identifitseeritavat isikut.

Tunnuste kogumi ebaõige hindamisega on tegemist ka siis, kui daktüloskoopiaekspert hindab liitse identifitseeriva objekti korral kokkulangevaid tunnuseid ekslikult eraldi kogumites, mis omaette võetuna ei saa olla aga aluseks kategoorilise järelduse tegemiseks samasussuhete subjektiks oleva isiku kohta.

Eeltoodust järeldub, et põhjendamatute problemaatiliste järelduste tegemine tuleneb daktüloskoopiaekspertiisi subjektiivsetest omadustest, tema oskamatuses hinnata kokkulangevaid tunnuseid nende kogumis.

7 Daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel esineb sageli mitu kontrollitavat isikut. Ekspertiisiülesandeks on siin selgitada, kes kontrollitavate isikute hulgast on jätnud identifitseeriva objektina kasutatava kuriteojälje. Kui identifitseerimisprotsessis ilmneb, et kuriteojälge ei ole jätnud kontrollitavad isikud, hõlmab samasuse puudumise kohta tehtud järeldus kõiki neid isikuid. Selle kõrval põhjustab aga vaidlusi küsimus, milline peab olema järelduste maht siis, kui daktüloskoopiaekspert selgitab välja kontrollitavate isikute ringist samasussuhete subjektina esineva isiku. Eesti NSV-s, samuti ka teistes liiduvabariikides,¹⁷ on juurdunud praktika, kus samasussuhete subjekti tuvastamisel kontrollitavate isikute hulgast piirdatakse ainult järelduse tegemisega samasuse esinemise kohta. Ülejäänud kontrollitavaid isikuid ekspertiisi järeldus ei hõlma.

Selline järelduste tegemise viis on kriminalistikaalases kirjanduses esile kutsunud vastuväiteid. Nii märgib M. J. Segai, et ekspertiisi järeldused, vaatamata nende sisule, peavad hõlmama kõiki kontrollitavaid isikuid. Seega peab ekspert, kes tuvastas kuriteojälje jätnud isiku, tegema ka ülejäänud kontrollitavate isikute kohta järelduse, et nad ei ole samasussuhete subjektideks. Seni, kuni ekspert ei ole esitanud oma järeldusi samasuse puudumise kohta, ei saa lugeda ekspertiisiülesannet lahendatuks. Kuna kohtulikuks tõendiks on faktilised andmed nii samasuse esinemisest kui ka puudumisest, peab ekspert tõendama üheaegselt mõlema olemasolu.¹⁸

¹⁷ М. Я. Сегай. О формулировании выводов эксперта при разрешении вопроса о тождестве индивидуально-определенных объектов. — «Сборник научных работ», вып. 1. Вильнюс, 1963, стр. 130.

¹⁸ Samas, lk. 130.

Lisaks sellele märgib M. J. Segai, et järeldusel samasuse puudumise kohta on praktiline tähtsus ka kordusekspertiisi määramisel. Nii ei ole samasuse esinemise vaidlustamisel siis enam nõutav, et uus ekspertiisiülesanne hõlmaks uuesti kõiki kontrollitavaid isikuid.¹⁹

M. J. Segai esitatud seisukohtadega on raske nõustuda. Järelduste mahu küsimuse selgitamisel tuleb lähtuda uurija eesmärkidest ekspertiisiülesande püstitamisel, samuti identifitseerimisprotsessi olemusest. Identifitseerimisprotsess on suunatud samasussuhete subjekti väljaselgitamisele. See protsess lõpeb otsitava identifitseeritava isiku leidmisega. Sellest lähtudes on ka ekspertiisiülesande puhul uurijal eesmärgiks selgitada daktüloskoopilise ekspertiisiga välja isik, kes on jätnud kuriteojälje. Selline eesmärk ilmneb ka ekspertiisiülesande alternatiivsest vormist: kas sõrmel on jätnud A., B., C. või D. Seega peab uurija siin silmas kohutliku tõendi saamist samasuse esinemise kohta. Sellepärast ei olegi veenev J. M. Segai seisukoht, et juhul kui daktüloskoopiaekspert kinnitab oma järelduses ainult samasuse esinemise fakti, kitsendaks ta suvaliselt ekspertiisiülesande mahtu.

Muidugi on kohtulikeks tõenditeks ka samasuse puudumise faktid. Kuid neid kasutatakse tõendamisele kuuluvate asjaolude väljaselgitamiseks ainult seni, kuni identifitseerimisprotsessis ei ole läinud korda leida samasussuhte subjekti. Kuna tõendite kogumi ühe või teise tõendamisele kuuluva asjaolu väljaselgitamisel määrab uurija, ei ole tal vaja ka tuletada uusi faktilisi andmeid samasuse puudumise kohta faktidest, mis sisalduvad eksperdi poolt samasuse esinemise kohta tehtud järelduses. Seetõttu võibki samasussuhte subjekti tuvastamisel kontrollitavate isikute ringist piirduda ainult järelduste tegemisega samasuse esinemise kohta.

Sellise järelduse õigsust kinnitab ka uurimispraktika.

Samuti ei ole põhjendatud M. J. Segai väide, et mitme kontrollitava isiku esinemisel mõjustavad eksperdi järeldused samasuse esinemisest ja selle puudumisest uue ekspertiisi määramisel ekspertiisiülesande mahtu.

Kui uurijal tekib kahtlus daktüloskoopiaekspertiisi poolt samasuse esinemise kohta tehtud järelduse sisulises õigsuses, määrab ta kordusekspertiisi. Ekspertiisiülesande mahu määrab uurija. Siinjuures arvestab ta kõiki eeluurimisel kogutud tõendeid. Sellepärast ei ole uurija kunagi seotud uue ekspertiisi määramisel esmasekspertiisi tegemise määruuses esitatud ekspertiisiülesande mahuga või eksperdi järeldustega.

8. Daktüloskoopilise ekspertiisi tegemisel on identifitseeritavaks objektiks isik. Sellepärast on ka kohtulikuks tõendiks ainult selline daktüloskoopiaekspertiisi järeldus, mis hõlmab kontrollitavat

¹⁹ М. Я. Сегай. О формулировании выводов эксперта при разрешении вопроса о тождестве индивидуально-определенных объектов. — «Сборник научных работ», вып. 1. Вильнюс, 1963, стр. 131.

isikut kui tervikut, mitte aga tema üksikuid sõrmi. Ekspertiisipraktikas ei peeta seda asjaolu aga alati silmas.

11. aprillil 1966 varastati K. elukohas Põlva rajoonis Ihamaru k/n-s toiduaineid. Sündmuskoha vaatlusel avastati emailleeritud kausil keerdmustrite tüüpi sõrmejälg. Kuriteo toimepanemises kahtlustati E-d. Daktüloskoopilise ekspertiisi tegemiseks esitati võrdlusmaterjalina E. sõrmejäljed, millest parema käe keerdkurrustikuga pöidla jälg oli kujunenud häguselt. Võrdlustulemuste hindamisel tegi ekspert järelduse, et kuriteojälg ei ole jäetud E. vasaku käe pöidlaga, samuti nimetis-, keskmiste, nimetute ega väikeste sõrmedega. Kuna parema käe pöidla võrdlusjälg oli kujunenud ebaselgesti, ei olnud eksperdil võimalik teha järeldusi selle kohta, kas kuriteojälg on jäetud E. parema käe pöidlaga või mitte.²⁰

Et daktüloskoopiaekspertiisi poolt tehtud järeldused hõlmasid ainult kontrollitava isiku üksikuid sõrmi, siis ei sisalda need ka faktilisi andmeid kontrollitava isiku samasuse esinemise või puudumise kohta. Seega jättis ekspert siin sisuliselt ekspertiisiülesande lahendamata. Järelikult pidi daktüloskoopiaekspert enne võrdlusuurimisele asumist nõudma uurijalt täiendavaid võrdlusmaterjale. Kui aga täiendavate materjalide esitamine ei ole võimalik, tuleks eksperdil teha sellisel juhul järeldus arvamuse andmise võimatuse kohta.

ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТОВ СРАВНИТЕЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ И ФОРМУЛИРОВАНИЕ ВЫВОДОВ ПРИ ИДЕНТИФИКАЦИИ ЛИЧНОСТИ ПО СЛЕДАМ ПАПИЛЛЯРНЫХ УЗОРОВ

Х. Э. Линдмяэ

Резюме

На основе обобщения практики проведения дактилоскопических экспертиз в Эстонской ССР в настоящей работе показывается, что субъективный характер оценки признаков папиллярного узора и их совокупности может отрицательно сказаться на достоверности вывода эксперта и привести к ошибкам. Последние выражаются в том, что иногда на основании совокупности совпадающих признаков, полностью индивидуализирующей папиллярный узор, ошибочно делается вывод лишь о групповой принадлежности лица. Наряду с этим встречаются случаи, когда эксперт считает след папиллярного узора не используемым в целях идентификации, несмотря на то, что информация, полученная из следа, дает возможность выяснить конкретное лицо или по крайней мере его групповую принадлежность.

²⁰ Ekspertiisiakt nr. 80 20. augustil 1966. Eesti NSV Kohtuekspertiisi Laboratooriumi arhiiv.

В настоящее время на оценку признаков папиллярного узора в основном оказывают влияние такие субъективные факторы, как уровень теоретических знаний и личный практический опыт эксперта, а также непрерывность практики проведения дактилоскопических экспертиз. Требования к качеству выводов эксперта значительно возросли. Отсюда и необходимость снизить роль субъективных факторов при оценке признаков папиллярного узора. В этих целях в работе рассматриваются вопросы, связанные с применением теории вероятностей и методов математической статистики для объективной оценки идентификационной значимости совокупности признаков.

При вычислениях идентификационной значимости дактилоскопических признаков автор исходит из выясненных им данных о частоте встречаемости типов, видов и разновидностей папиллярных узоров, а также деталей папиллярного узора и папиллярной линии. Данные об идентификационной значимости признаков изложены в соответствующей таблице.